

gelmiin yksittäisten historiallisten tapahtumien universaalista merkityksestä. Teema on varsin hankala ja tässä kohtaa kirjassa tuntuu tulevan hieman kiire; vaikeita kysymyksiä käsitellään yksittäisten ajattelijoiden paikoitellen varsin idiosynkraattisen terminologian avulla. Nämä jaksot edellyttävät lukijalta jo melko paljon pohjatietoja. Kuitenkin teoksen modernia aikaa ja eri kontekstuaalisia kristologioita käsittelevissä artikkeleissa nousee hyvin esiin se, kuinka kysymykset klassisen kristologian mahdollisuudesta ”nykyaikana” (mitä se sitten tarkoittaa) ovat linkittyneitä tiettyihin kontingentteihin filosofisiin ennakkoehtoihin. Tämän skaalan avaamisessa kirja onnistuu varsin hyvin. Vaikeita kysymyksiä ei lakaista maton alle, mutta ne asetetaan omiin traditioihinsa, joiden sisällä niihin voi yrittää etsiä vastauksia.

Kirjan loppupuolelta löytyvät omat artikkelit kristologiasta kuvataiteessa, musiikissa, kirjallisuudessa ja elokuvissa. Vaikka jokainen yksinäänkin on valtavan laaja teema, jokaisesta löytyy mainio luettelo teoksista, joiden avulla pääsee helposti pidemmälle. Tämä koskee kirjan kaikkia artikkeleita.

OLLI-PEKKA VAINIO, DOS.

AGUSTÍN FUENTES & AKU VISALA (TOIM.)

Conversations on Human Nature. Walnut Creek: Left Coast Press 2016. 325 s.

Haastatteluille perustuva teos on nykymaailmassa harvinaisuus. Yhtä harvinaista on se, että systemaattisen teologian ja eksegetiikan tutkijat keskustelevat samassa kirjassa antropologien, biologisten, psykologien ja filosofien kanssa. Filosofi Aku Visalan ja antropologi Agustín Fuentesin poikkitieteellinen katsaus ihmisluonnon ideaan sisältää kak-

sikymmentäyksi haastattelua, jotka on jaettu neljään lukuun johdannon ja päätösluvun väliin. Kahden ensimmäisen haastatteluluvun painopiste liittyy ihmisen evoluutioon, aivoihin/mieleen sekä ihmiskulttuurin luonteeseen. Kolmannessa luvussa pohditaan erityisesti persoonan ja minuuden (self) olemusta. Neljäs luku keskittyy teologiaan ja uskontoon. Kaikissa luvuissa pohditaan kysymyksiä ihmisluonnon olemuksesta, ihmisen arvosta ja erityisyydestä, vapaasta tahdosta ja moraalista.

Ihmisluonto on lähivuosisikymmeninä ollut voimakkaiden kiistojen aihe. Esimerkiksi sosiobiologiasta sinnyt evoluutiopsykologia on selittänyt ihmislajin universaaleja piirteitä ja taipumuksia sisäsyntyisinä adaptaatioina, jotka ovat kehittyneet kivikauden haasteisiin. Toiset taas ovat korostaneet kulttuurien ja käyttäytymismallien erilaisuutta. Myös darvinistista populaatioajatusta ja ihmismielen ja -käytöksen muovautuvuutta (plasticity, malleability) on pidetty tieteellisinä syinä luopua ihmisluonnon ideasta. Tutkimuksen tulkinnoilla on myös eettisiä ja poliittisia ulottuvuuksia. Esimerkiksi neurotieteellinen tutkimus on johtanut jotkut tutkijat väittämään, että vapaa tahto on illuusio. Moraalista kritiikkiä on herättänyt muun muassa väite väkivallan luonnollisuudesta – etenkin, kun väite yhdistetään ajatukseen geenien ratkaisevasta vaikutuksesta.

Visalan ja Fuentesin tavoin haastateltavat ovat pääasiassa keskittien kulkijoita suhteessa ihmisluonnon ideaan. Yhtäältä he välttelevät vahvaa ajatusta sisäsyntyisestä ja muutumattomasta ihmisluonnosta. Toisaalta haastateltavat eivät pidä ihmisluonnon käsitettä vanhentuneena olemusajatteluna, vaikka monet konstruktivistit ja kulttuurirelativistit ovat pitäneet sitä vahingollisena vallankäytön välineenä.

Haastateltavat torjuvat niin kutsutun nature/nurture-erottelun, jonka mukaan tietyt kyvyt ja piirteet ovat

luonnon, biologian ja geenien vaikutusta, toiset kasvatuksen, kulttuurin ja oppimisen seurausta. Esimerkiksi päivitetyn evoluutioteorian valossa ihmiskulttuuri on vaikuttanut oleellisesti ihmislajin kehitystä ajaviin valintapaineisiin. Lisäksi lähes kaikkien ihmisen kykyjen ja piirteiden kehityminen edellyttää oppimista ja sosiaalista ympäristöä. Näin ollen ihmisluontoa ei tule nähdä kakkuna, jossa vakiintuneen biologisen pohjan päälle lisätään milloin mikäkin kulttuurinen täyte.

Teologeja saattaa kiinnostaa se, miten eri alojen edustajat vastaavat kysymyksiin ihmisen arvosta, erityisyydestä, moraalista ja vapaasta tahdosta, jos taustalla ei ole käsitystä Jumalan olemassaolosta. Esimerkiksi sosiologi Christian Smithin mielestä ihmiset ovat olemuksellisesti persoonia. Hänen mukaansa persoona on täysin luonnonvoimien tuote, ja myös muilla eläimillä on persoonan kaltaisia kykyjä. Samalla kuitenkin persoona on ontologisesti emergentti eli laadullisesti uuden tason ominaisuus, jota ei voida palauttaa eli redusoida esimerkiksi aivojen impulsseiksi. Yksilö on persoona joko täysin tai ei lainkaan.

Tällaiset väitteet herättävät monia lisäkysymyksiä kriittisen lukijan mielessä. Emergenssin käsite nimittäin toimii toisinaan materialistien taikasauvana, jolla selitetään ihmisen erityispiirteitä tietoisuudesta moraalisiin. Kovin syvälliseen filosofiseen argumentaatioon haastattelut eivät kuitenkaan yllä. Kyseessä lienee tilaa säästävää periaatevalintaa. Alaviitteet ja kirjasuosituksukset ohjaavat lukijan lisäargumenttien pariin.

Kirjan teologit ovat muiden haastateltavien tavoin tutkijaprofiiliin poikkitieteellisiä. He kytkevät ihmisluonnon, moraalien ja uskonnollisuuden vahvasti evoluutioon, aivoihin ja ihmisyhteisöjen sosiaalisten suhteiden dynamiikkaan. Biologiaan ja systemaattiseen teologiaan perehtynyt Celia Deane-Drummond painottaa ihmistä osana luomakuntaa ja suhdettamme muihin

eläinlajeihin, jotka ovat myös ”erityisiä” omalla tavallaan. Toisaalta teologisen antropologian professori Lluís Oviedo sekä eksegeetti-neurotieteilijä Joel Green korostavat, että kristittyjen käsitys ihmisestä Jumalan kuvana tekee heidän ihmisluonto-näkemyksestään lähtökohdaisesti erilaisen. Ovidon mukaan tieteiden tulee silti rikastaa perinteisiä kristillisen teologian teemoja, joita ovat esimerkiksi vapaus, spirituaaliteetti, sosiaalisuus, rakkaus ja hyveet. Kaikki teologit painottavat, että ollakseen relevanttia teologinen antropologia kaipaa kipeästi tieteellisiä näkökulmia.

Teos on voileipätarjotin (tai sillisalaatti) eri alojen edustajien ajatuksiin ihmisluonnosta. Näkökulmien laajuuden lisäksi positiivista kirjassa on pedagogisuus. Kysymysten ja vastausten vuorottelu pitää lukijan tarkkaavaisena ja lukemisen kevyenä. Aihepiiriin tutustuvalla lukijalle tosin jotkut käsitteet ja teorit voivat jäädä mysteereiksi. Esimerkiksi sanaa modulaarisuus (teoria, jonka mukaan ihmismielessä on lukuisia eri tehtäviin erikoistuneita järjestelmiä) ei löydy kirjan indeksistä, eikä käsitettä selitetä alaviitteessä. Vaikka teos on tarkoitettu johdannoksi ihmisluontoon liittyviin debatteihin, lukija saattaa tarvita Googlen apua.

Fuentes ja Visala korostavat tieteidenvälisen tutkimuksen tärkeyttä suurten kysymysten edessä. Teoksen tarkoitus on osoittaa, että minäkään yksittäisen alan näkökulma ei riitä ihmisluonnon määrittelemiseen. Tämän tehtävän kirja toteuttaa upeasti. Johdannon ja päätösluvun analyyseistä jää kuitenkin vaikutelma, että Fuentes ja Visala ovat itse pohtineet esittämiään kysymyksiä monisäikeisemmin kuin suurin osa haastateltavista. Kenties miehet tuovat omia näkemyksiään enemmän esille tulevassa kirjassaan *Verbs, Bones, and Brains*.

LARI LAUNONEN, TEOL. MAIST.

MICHAEL S. NORTHCOTT & PETER M. SCOTT (ED.)
Systematic Theology and Climate Change: Ecumenical Perspectives.
New York: Routledge 2014.
179 s.

Ekoteologiassa ilmastonmuutosta on pitkään käsitelty yhtenä ympäristöongelmista, mutta viime vuosina on ilmestynyt nimenomaan ilmastonmuutosta käsittelevää teologiaa. *Systematic Theology and Climate Change* on ensimmäinen teos, jossa asiaa esitellään systemaattisesti eri opinkohtien näkökulmasta. Aiemmin on julkaistu pääosin yksittäisten teologioiden monografioita sekä joitakin laaja-alaisia artikkelikokoelmia. Aktiivisin on ollut toinen tämän kirjan toimittajista Michael S. Northcott, mutta myös muut ekoteologit, kuten Sallie McFague, ovat kirjoittaneet ilmastonmuutoksesta.

Kirja on syntynyt tarpeeseen. Toimittajien mukaan ilmastonmuutosta koskeva eettinen keskustelu on hyvällä mallilla, mutta systemaattisen teologian näkökulma on puuttunut. Tarpeeseen päätettiin vastata monen teologin yhteisvoimin ekumeeniselta pohjalta. Kullakin luvulla on eri kirjoittaja, ja kirjoittajat edustavat useita eri kirkkokuntia.

Kirja rakentuu muiden systemaattisen teologian esitysten tyyliin niin, että kullekin kristillisen opin pääkohdalle on oma lukunsa. Käsitellyt opinkohdat ovat kolminaisuus, kristologia, Pyhä Henki, luominen, luodut olennot, ihmisyyden, synti ja pelastus, kirkko sekä eskatologia. Kirjoittajat keskustelevat laajasti muiden teologioiden kanssa, mikä näkyy runsaina alaviitteinä. Muutenkin kirja näyttää olevan suunnattu etupäässä akateemiselle yleisölle. Opinkohtien käsittely on perusteellista ja lukijan oletetaan tuntevan systemaattista teologiaa.

Kirja edustaa modernia kontekstuaalista ekoteologiaa siinä, että kirjoittajia yhdistävänä lähtökohtana

on huoli ilmastonmuutoksesta ja pyrkimys vastata sen asettamaan haasteeseen teologian keinoin. Teologiaa ohjaa näin päämäärä hillitä ilmastonmuutosta. Päämäärän hallitsevuus vaihtelee eri kirjoittajien luvuissa. Osa vetää johtopäätöksiä ilmastonmuutoksen suhteen klassisen teologian pohjalta, toisten teologista ajattelua leimaa pragmatismi: se mikä saa aikaan mahdollisimman paljon toimintaa ilmastonmuutoksen hillitsemiseksi, on hyvää teologiaa. Jälkimmäinen näky erityisesti viimeisessä, eskatologiaa käsittelevässä luvussa, jossa Stefan Skrimshire pitää tuonpuoleiseen kohdistuvaa toivoa eskapistisena. Hän hahmottelee eskatologiaa, joka saisi aikaan mahdollisimman paljon käytännön toimintaa. Tiukka tämänpuoleiseen keskittyminen eskapistin pelossa ei ole harvinainen ilmiö ekoteologiassa, mutta sitä voidaan kritisoida hyppynä ääripäästä toiseen.

Kirjan johdannossa ilmoitettuna tarkoituksena on pohtia, millaisia seurauksia ilmastonmuutosta koskevalla tutkimustiedolla on kristillisille opeille. Tämän kirjoittajat tekevätkin arvioidessaan vastuullaan olevia opinkohtia ilmastonmuutoksen valossa. Esimerkiksi Timothy Gorringer kolminaisuus-luvussaan korostaa kolminaisuuden sisäistä relationaalisuutta mallina maan päällä toteutettavalle elämäntavalle. Oppia välttämättömästä talouskasvusta, joka osaltaan aiheuttaa ilmastonmuutosta, hän pitää epäjumalana. Toisena esimerkkinä Celia Deane-Drummond pohjaa luomista käsittelevän lukunsa Tuomas Akvinolaisen kirjoituksiin. Hän käsittelee erityisesti tyhjää luomista. Tämän pohjalta hän korostaa kaiken riippuvuutta Jumalasta, mutta on toisaalta sitä mieltä, että luoduille olennoille annetun autonomian takia vastuu ilmastonmuutoksesta on ihmisillä.

Vastauksena ilmastonmuutokseen ja sen ekosysteemiin laajalti kohdistuviin seurauksiin kirjaan